

Глібко Сергій Васильович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
директор НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

РІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Окреме місце як рекомендаційні джерела регулювання банківської діяльності займають документи Базельського комітету з банківського нагляду [1] ((BCBS), далі – Базельський комітет).

Положення Базеля II були враховані на законодавчому рівні в ЄС згідно з п. (37) Директиви 2006/48/ЄС Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ [1] та в чинній Директиві 2013/36/ЄС Європейського парламенту та Ради 26 червня 2013 про доступ до діяльності кредитних організацій і пруденційного нагляду за діяльністю кредитних установ та інвестиційними фірмами, що вносить зміни до Директиви Європи 2002/87/ЄС та скасовує Директиви 2006/48/ЄС і 2006/49/ЄС (далі – Директива 2013/36/ЄС) [2], і тому стають обов'язковими для держав ЄС при введенні їх до національного законодавства. Також положення Базеля II враховані в Регламенті (ЄС) 575/2013 про спеціальні вимоги до кредитних установ та інвестиційних фірм, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) 648/2012 (далі – Регламент (ЄС) 575/2013) [3].

Основні принципи ефективного банківського нагляду (Основні принципи) є мінімальним стандартом для пруденційного регулювання і нагляду за банками та банківськими системами. Перша редакція Основних принципів була прийнята в 1997 році з метою використання країнами як орієнтира для оцінки якості їх наглядової системи і для визначення майбутньої роботи для досягнення базового рівня їх наглядової діяльності. На сьогодні чинна редакція Основних принципів від 2012 року (Core Principles for Effective Banking Supervision (The Basel Core Principles)) [4].

При міжнародному регулюванні фінансових ринків виникають нові завдання для вирішення глобальних проблем на фінансових ринках і, як відмічається, взаємозв'язок внутрішніх фінансових ринків відіграє подвійну роль у співпраці в галузі міжнародної регуляторної політики: максимізація прибутку від торгівлі на міжнародних фінансових ринках і мінімізація втрат, які виникають у вигляді фінансової нестабільності. Зусилля щодо пом'якшення втрат від фінансової нестабільності можуть бути далі поділені на «ex-ante» (попередня оцінка) регулювання, спрямоване на запобігання криз, а також заходів «ex post» (підсумкова оцінка).

Відповідні напрямки регулювання і відображені в нових стандартах банківського нагляду – в документах Базельського комітету, які йменуються Базель III: Міжнародні основи для оцінки ризику ліквідності, стандартів і моніторингу [5], Загальні регуляторні основи для підвищення стійкості банків і банківських систем [6]. Прийняття Базель III спрямоване на вирішення кризових явищ, які виникли в 2008 році. Для вирішення проблем ринку, виявлених кризою, Базельський комітет запропонував реформу міжнародної нормативно-правової бази для зміцнення банківського рівня або мікропруденційного регулювання, яке сприятиме підвищенню стійкості окремі банківські установи періоди стресу. Реформи також мають макропруденційну спрямованість на управління загальносистемними ризиками, які можуть створитися в банківському секторі, та їх проциклічне посилення. Ці мікро- та макропруденційні підходи до нагляду взаємопов'язані, оскільки при більшій стійкості на індивідуальному рівні банку знижується ризик загальносистемних потрясінь [7]. Як відмічається, у зв'язку з кризою 2008 року, уряди країн не відступають від прагнень тільки достатності власного капіталу за Базелем II. Замість цього, на прохання Групи 20-ти, Базельський комітет сформулював наступне покоління правил достатності капіталу, відомих як Базель III, який Група-20, прийняла в кінці 2010. Базель III прагне збільшити необхідні коефіцієнти достатності капіталу в порівнянні з Базель II, які забезпечують суворіші критерії для оцінки ризиків, а також спрямовані на підвищення ліквідності. У відповідь на занепокоєння з приводу проциклічності, Базель III вводить «буфер збереження капіталу». З урахуванням недоліків Базеля II, який був занад-

то складним, Базель III вводить мінімальний коефіцієнт левериджу з урахуванням ризику часток позикових коштів. В світлі підвищених вимог, Базель III має великий період запровадження, відповідно до якого банкам не потрібно дотримуватися найсуворіших вимог до 2018 року або 2019 року [8, с. 93].

До новацій Базеля III також відноситься динамічне резервування, яке діятиме за схемою накопичення коштів на фазі кредитного буму й втрачання в період кризи, не створюючи при цьому тиску на рентабельність та власний капітал. Попередня система передбачала створення резервів на можливі втрати в момент дефолту, що неминуче погіршувало і без того складне становище банку [9, с. 92].

Важливим прикладом адаптації законодавства на міжнародних ринках є врахування Базеля III в ЄС та окремих країнах. Так, відмічається, що у 2008 році, коли міжнародні фінансові інститути почали банкрутувати, уряд Швейцарії бачив у UBS і Credit Suisse можливі джерела економічної нестабільності. Через розміри двох банків, швейцарські агентства визнали, що швейцарська економіка просто не достатньо велика, щоб врятувати банки, якщо вони зазнають невдачу і побоювалися, що цей обвал охопить всю країну у фінансову кризу. Разом з тим, банк UBS швидко накопичував мільярди з нових акцій і надходжень з боку міжнародних інвесторів та урядів, але зусиль було недостатньо, щоб стабілізувати ситуацію в банку. В результаті, уряд Швейцарії прийняв додаткові заходи щодо забезпечення безпеки банку. Швейцарський Центральний банк націоналізував 54 млрд доларів активів банку і провів рекапіталізацію інших приватних активів. UBS не провалився в результаті фінансової кризи, але суспільне сприйняття банку не відновилося від негативної навколишньої його нестабільності. Credit Suisse також зазнав значних втрат в результаті фінансової кризи. Проте, на відміну від UBS, надходжень капіталу від міжнародних інвесторів було достатньо, щоб запобігти необхідності державного втручання [10, с. 276–277]. Швидкі дії в Швейцарії, сприяли незначному регулюванню системи і можливо допомогли країні уникнути серйозних проблем. Тим не менш, такі оперативні дії можуть знизити конкурентоспроможність галузі в майбутньому, коли Швейцарські банки будуть змагатися за бізнес між установами, які наслідують нормативи Базеля III [10, с. 281].

Прикладом врахування вимог Базелю III щодо розміру капіталу є адаптація законодавства європейських країн до вимог Базелю III. Так, відповідно до норм Базелю III основний капітал 1-го рівня повинен складати не менш 4,5 % активів зважених на ризики; співвідношення капіталу 1-го рівня складає 6%, до якого відносяться основний капітал 1-го рівня і додатковий капітал 1-го рівня. Загальний коефіцієнт достатності капіталу складає 8%. Базельський комітет з банківського нагляду здійснює постійний моніторинг за станом прийняття стандартів Базелю III, відображаючи графіки ведення до національного законодавства відповідних норм нормативних актів Базельського комітету. Остання Тринадцята доповідь про хід роботи по прийняттю Базельської нормативної бази оприлюднено у жовтні 2017 року. В ЄС вимоги до капіталу банків, які точно відповідають розмірам, встановленим Базелем III, прийняті в Регламенті (ЄС) 575/2013. Що стосується законодавства України, то аналогічні вимоги до капіталу банків регламентуються в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженій Постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 (далі – Інструкція № 368) [11]. Так, в даній Інструкції аналогічні нормативи визначені як норматив достатності основного капіталу (Н3) (капітал 1-го рівня за Базелем III), що має бути не менше ніж 7 % (з 1.01.2019 року), норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2), який відповідає показнику капіталу в ЄС, визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зважених за ступенем кредитного ризику після їх зменшення у встановленому порядку, і для діючих банків має бути не менше ніж 10 відсотків. Також, відповідно до п. 129 Базелю III буфер консервації капіталу, який формується понаднормативне значення основного капіталу і встановлюється у розмірі 2,5 %. В Україні згідно з Інструкцією № 368 аналогічний буфер запасу (консервації капіталу) вводиться з 1 січня 2020 року і поступово підвищується до 1 січня 2023 року з 0,625 % до 2,5 %.

Для України стають важливими положення, запропоновані Базелем III положень, які впливають на функціонування національної

банківської системи. Для банківської системи України Базельські угоди є, по-перше, необхідні для виконання при здійсненні операцій на міжнародних ринках, і, по-друге, обов'язкові в разі введення їх вимог в нормативні акти, насамперед, НБУ.

Як негативний момент можливо відмітити, що імплементація до банківського законодавства України вимог Базеля III за деякими оцінками може призвести до негативного впливу на банківську систему, який полягає в тому, що банки можуть відмовлятися від участі у високоризикових, але прибуткових операціях, передусім – із цінними паперами, а також, крім того, додержання названих вимог може позначитися на зменшенні обсягів фінансування реального сектору, що може стати вирішальним фактором впливу на зниження темпів відновлення економіки.

Література:

1. Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions (recast). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NOT/?uri=CELEX:32006L0048&qid=1464258066229>.

2. Directive 2013/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on access to the activity of credit institutions and the prudential supervision of credit institutions and investment firms, amending Directive 2002/87/EC and repealing Directives 2006/48/EC and 2006/49/EC. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/NOT/?uri=CELEX:32013L0036&qid=1464258114451>.

3. Regulation (EU) No 575/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1511771458579&uri=CELEX:32013R0575>.

4. Офіційний сайт Банку міжнародних розрахунків (BIS). URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs123.htm>.

5. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>.

6. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems – revised version June 2011 URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

7. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems: URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.
8. Matthew C. Turk, Reframing international financial regulation after the global financial crisis: rational states and independence, not regulatory networks and soft law, 36 Mich. J. Int'l L. 59 (2014). URL: <http://repository.law.umich.edu/mjil/vol36/iss1/2>.
9. Конопатська Л. В. Вплив процесу капіталізації на забезпечення стабільності банківської системи України. *Фінанси, облік і аудит*. 2012. Вип. 20. С. 88–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Foa_2012_20_12.
10. Erin Pentz, Comment, Third Time's the Charm: Will Basel III Have a Measurable Impact on Limiting Future Financial Turmoil?, 3 Penn. St. J.L. & Int'l Aff. 261 (2014). URL: <http://elibrary.law.psu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1072&context=jlia>.
11. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні: затв. Постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368. *Офіційний вісник України*. 2001 р. № 40.